

NORSK
PRESSEFORBUND

NORSK
REDAKTØRFORENING

NORSK
JOURNALISTLAG

Kunnskapsdepartementet

Oslo 30.06.2020

Høring NOU 2019:23 Ny opplæringslov

Norsk Presseforbund (NP) er fellesorganet for norske medier i etiske og redaksjonelt faglige spørsmål. Norsk Redaktørforening (NR) er en landsomfattende sammenslutning av redaktører i alle typer medier. Norsk Journalistlag (NJ) er organisasjonen for redaksjonelle medarbeidere, herunder ledere og frilansere, som har journalistikk som yrke. Alle tre organisasjoner skal blant annet verne om ytringsfriheten og den redaksjonelle uavhengigheten.

Våre merknader knytter seg til forhold som er relevante for ytringsfrihet, herunder tilgang til viktig informasjon gjennom tilstedeværelse, kontakt med kilder og muligheten til å dokumentere forhold av allmenn interesse. Vi har følgende innspill:

Til NOUens kapittel 36 – utkast til ny lov kapittel 11.

Til punkt 36.4.10:

Vi mener avsnittet som gjelder læreres ytringsfrihet, mangler sentrale påpekninger om positive og viktige sider ved deres ytringsfrihet, både når det gjelder betydningen av at personer med innsikt deltar i samfunnsdebatten, og deres bidrag til å avdekke kritikkverdige forhold. Videre mener vi følgende avsnittet er misvisende når det kommer til kritikk av forhold ved skolen:

«Dersom ytringene gjelder skolepolitiske forhold, for eksempel at læreren kritiserer driften av skolen, står ytringsfrihetens begrunnelse særlig sterkt. Det er en svært høy terskel for å gripe inn overfor ytringer av generell art, særlig dersom kritikken er framsatt også internt.»

Vi mener andre setning her kan tolkes som at kritikk av skolepolitiske forhold av generell art, bør fremmes internt. En slik tolkning vil innebære en begrensning i ansattes ytringsfrihet. Å kritisere forhold ved egen arbeidsplass er den del av den generelle ytringsfriheten og faller ikke inn under definisjonen av varsling etter arbeidsmiljøloven § 2-A1.

Vi viser her til NOU 2018: 6 «Varsling – verdier og vern» — Varslingsutvalgets utredning om varsling i arbeidslivet som redegjør nærmere for forholdet mellom ytringsfrihet og varsling i punkt 10.5.2, se blant følgende sitat:

«Det er blitt hevdet at dagens varslingsregler er defensive med hensyn til behovet for økt åpenhet og gir sterke signaler om begrensninger i ytringsfriheten og retten til å varsle, slik at hovedregelen og utgangspunktet om ytringsfrihet er underkommunisert. Både på innspillskonferansen og i andre innspill til utvalget er det flere som har pekt på vi bør ha et regelverk som legger til rette for en åpenhetskultur og et godt ytringsklima i virksomhetene. Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter anbefaler i sin årsmelding for 2016 at arbeidsmiljølovens bestemmelser om varsling bør utformes slik at de ivaretar ytringsfriheten på best mulig måte.»

Kritikk av skolepolitiske forhold er en del av ytringsfriheten, og det gjelder ikke noe krav om at dette må tas opp internt. Etter vårt syn burde man ha utdypet forholdet mellom ytringsfrihet og varsling i NOUen, og fått fram at det er ønskelig og nødvendige at lærere og ansatte på skolen deltar i den offentlige debatten og tør å varsle om kritikkverdige forhold. Dette foreslår vi tas inn i merknadene til bestemmelsene i kap.11 i videre lovarbeid.

Vi vil også kommentere følgende sitat fra samme avsnitt (36.4.10) i NOUen:

«Men dersom det som ledd i kritikken overfor skolen eller skoledriften, framsettes negative karakteristikk av elever eller gis opplysninger om elevene, og særlig dersom det er tale om lett identifiserbare enkeltelever, er det videre adgang for arbeidsgiver til å reagere. Særlig gjelder det dersom karakteristikken eller opplysningene ikke er nødvendige for kritikken som framføres. Den nærmere avveiningen må gjøres konkret.»

Vi mener at man her må skille mellom type opplysninger som videreformidles. Det kan ikke være slik at alle opplysninger som kan knyttes til enkeltelever, ikke kan videreformidles med mindre det er nødvendig for kritikken som gis. Vurderingen bør i stedet knyttes opp mot elevers rett til et privatliv, samt et trygt og godt skolemiljø.

Vi vil også advare mot veiledning som i praksis vil innebære en begrensning i ansattes ytringsfrihet. Vi viser her til følgende sitat fra NOUen, punkt 36.4.10: «Selv om det ikke er grunnlag for å begrense en lærers ytringer, bør det settes inn tiltak slik at læreren forstår hvordan ytringene oppleves for elevene, og får veiledning om hvordan man bør opptre overfor elevene for å fremme helse, trivsel og læring.»

Problemer i praksis er ofte at offentlige ansatte tror de har mindre ytringsfrihet enn det som er tilfellet, og dermed unnlater å delta i samfunnsdebatten av lojalitetshensyn. Hvis en slik selvpålagt begrensning suppleres med en samtale der målet er å få læreren til «å forstå hvordan ytringene oppleves for elevene», vil dette i praksis kunne føre til at man begrenser seg ytterligere, selv om det ikke er grunnlag for det i loven. Dette er uheldig for ytringsfriheten i samfunnet og for den enkelte.

Merknader til punkt 37.2.1. i NOUen:

Det fastslås i NOUen at skolen, i kraft av sin eierrådighet over skolebygningen og skolens øvrige areal, kan begrense elevers rett til å oppholde seg på bestemte områder eller påby elever å oppholde seg et bestemt sted. Dette gjelder både i undervisningstiden og i friminuttene.»

Dette mener vi er feil. Eiendomsretten alene gir ikke offentlig myndighet grunnlag for handlinger. En grundig vurdering av dette er gjort i NOU 2019:10 Åpenhet i grenseland, kapittel 9. Her står det blant annet i avsnitt 9.3:

«Det fremgår av den praksis utvalget har fått tilgang til at den private eierrådigheten i noen benyttes som et rettslig grunnlag til å begrense adgangen til bilder, film og lydopptak i de ulike sektorene. (...)

«Også flere skoler lener seg på eierrådigheten som et rettsgrunnlag for inngrep overfor den enkelte. Utvalget har for eksempel fått kjennskap til at enkelte skoler forbyr utenforstående, enten det er foresatte, familie, venner eller fremmede, å fotografere og filme i skolegården.»

Utvalget konkluderer i 9.4:

«Det er på dette grunnlag utvalgets konklusjon at eierrådigheten til det offentlige ikke utgjør et tilstrekkelig rettslig grunnlag for å regulere besøk, bilder, film eller lydopptak. Den som forvalter offentlig eiendom for å drifte et offentlig tjenestetilbud, kan ikke erstatte kravet til grunnlag i lov etter Grunnloven § 113 med eierrådighet når privates adferd reguleres. Slike reguleringer griper inn i ytringsfriheten i Grunnloven § 100 og potensielt også i retten til fri bevegelse etter Grunnloven § 106. Dette styrker konklusjonen om at det rettslige grunnlaget for inngrep må kunne utledes fra lovgivning. Eventuelle husordensregler eller andre former for reguleringer må i stedet ha en saklig forankring i kravene til forsvarlig drift, forsvarlig tjenestetilbud og/eller forsvarlig arbeidsmiljø, og da etter en konkret vurdering.»

Dette er særlig viktig overfor mediene, som dessverre jevnlig opplever feilaktig å bli bortvist fra områder med henvisning til eiendomsretten. Om dette står det i NOU 2019:10 kap 14.8.3: «Mediene kan ikke vises bort fra offentlige virksomheter med hjemmel i eiendomsretten. Dette er nærmere omtalt i kapittel 9».

Det blir derfor feil når NOUen fastslår at eiendomsretten kan gi grunnlag for maktutøvelse, som bortvisning og regulering av besøk. Dette må hjemles i andre grunnlag, som elevers rett til ikke å få krenket sitt privatliv eller retten til et trygt og godt skolemiljø. Dette må avveies mot inngrepet en eventuell bortvisning innebærer; med andre ord om inngrepet er nødvendig og forholdsmessig. Gjelder bortvisningen en journalist, vil det være et større inngrep enn om det er en person som ikke har en samfunnsoppgave å ivareta, og det skal mer til før en bortvisning er nødvendig og forholdsmessig.

Med vennlig hilsen
for Norsk Presseforbund

jurist

Norsk Redaktørforening

generalsekretær

Norsk Journalistlag

advokat